

INVASIEVEN IN NEDERLAND

Smalle theeplant (*Gymnocoronis spilanthoides* (D. Don ex Hook. & Arn.) DC., Asteraceae), een onverwachte eerste vondst voor Nederland

J.L.C.H. van Valkenburg¹, B. Odé²

Key words

EU Regulation
invasive alien species
Gymnocoronis
first observation
early detection
eradication

Abstract – Senegal Tea (*Gymnocoronis spilanthoides* (D. Don ex Hook. & Arn.) DC., Asteraceae) is a well-known plant for aquarists in western Europe. Appreciated for its easy and vigorous growth as an aquarium plant or for its striking fragrant flowers as a pond plant. Since August 15, 2019, the species is included in the list of invasive alien species of Union concern pursuant to [EU regulation no.1143/2014](#). Whereas an array of alien aquatic plants, such as Water Lettuce (*Pistia stratiotes* L.), Water Hyacinth (*Eichhornia crassipes* (Mart.) Solms), Giant Salvinia (*Salvinia molesta* Mitch.), Parrot's Feather (*Myriophyllum aquaticum* (Vell.) Verdc.), and Fanwort (*Cabomba caroliniana* A. Gray), can be commonly found in urban waterways in the Netherlands, escapes of Senegal tea were unknown. This has changed in autumn 2019.

Senegal Tea is native to South America and has recently become a problematic species in other continents. It is considered an invasive alien species in Australia, New Zealand, Japan, mainland China, and Taiwan. In Europe, the species has recently established in Lombardia in Italy.

The plant was first recorded in the Netherlands along a watercourse in Vleuten, Province of Utrecht, on August 30, 2019, by a volunteer who reported this as a species unknown to him in the app NOVA. In early September, the plant was recorded at the same locality twice and its identity was confirmed in another recording app. This triggered a verification action by the NVWA (Netherlands Food and Consumer Product Safety Authority) in accordance with the early warning protocol in place for IAS (Invasive Alien Species) in the Netherlands. On September 20, the identity of the species was confirmed on site (*Valkenburg 4038* (L, WAGPD), Vleuten, 20 IX 2019) and the actual size and extent of the infestation delimited. Based on the size and distribution of the plants along the watercourse as well as the presence of a clump of Senegal Tea plants on Google Street View images made in 2018, it is clear that the species has been at the site in Vleuten for several years. Hence it can be considered hardy in the Netherlands. Eradication measures have been taken, comprising containment of the individual plants by metal mesh of 5 mm prior to washing out the root system and subsequent removal of plant material to a certified composting facility. The site will be monitored for the coming years to control any regrowth that may sprout.

Samenvatting – Smalle theeplant (*Gymnocoronis spilanthoides* (D. Don ex Hook. & Arn.) DC., Asteraceae) is in West-Europa een veelgebruikte uit Zuid-Amerika afkomstige aquariumplant. Op 15 augustus 2019 is de soort toegevoegd aan de lijst van soorten die onder de [EU-exotenvoerordening 1143/2014](#) vallen. Hoewel een reeks exotische waterplanten algemeen kunnen voorkomen in stedelijk water, was Smalle theeplant tot de nazomer van 2019 nog niet eerder ontsnapt.

Na de ontdekking eind augustus 2019 in Vleuten is een reeks van activiteiten in gang gezet, resulterend in de uitroeiing van de soort ter plekke. Monitoring zal moeten uitwijzen of deze maatregel succes heeft gehad.

Publicatiedatum – 19 mei 2020

¹ Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit, Nationaal Referentiecentrum
Fyto, Postbus 9102, 6700 HC Wageningen, the Netherlands;
e-mail: j.l.c.h.vanvalkenburg@nvwa.nl

Correspondentie: j.l.c.h.vanvalkenburg@nvwa.nl

² FLORON, Postbus 9010, 6500 GL Nijmegen, the Netherlands;
e-mail: ode@floron.nl

Fig. 1. Een pol van Smalle theeplant (*Gymnocoronis spilanthoides* (D. Don ex Hook. & Arn.) DC.) tussen het riet op een oever. Foto: Edu Boer.

INTRODUCTIE

Tot voor kort kwamen we in stedelijk water een mooie selectie van goudvissenkom-, aquarium- en vijverplanten tegen. Met name in de zomer drijvende Watersla (*Pistia stratiotes* L.), Waterhyacint (*Eichhornia crassipes* (Mart.) Solms) en Grote vlotvaren (*Salvinia molesta* Mitch.), maar ook Parelvederkruid *Myriophyllum aquaticum* (Vell.) Verdc., Waterwaaier (*Cabomba caroliniana* Gray) en de diverse Waterpest-soorten. Smalle theeplant (*Gymnocoronis spilanthoides* (D. Don ex Hook. & Arn.) DC.) hadden we echter nog nooit aangetroffen ondanks het feit dat de soort al lang in de handel is. Daar is kort nadat de soort op de Unielijst is gezet verandering in gekomen (FLORON & NVWA 2019).

UNIELIJST

Vanaf 3 augustus 2016 geldt een Europees verbod (EU-exoten-verordening 1143/2014) op bezit, handel, kweek, transport en import van een aantal schadelijke exotische planten en dieren. De soorten waarvoor dit geldt staan op de zogenoemde Unielijst. Sindsdien is een gestaag groeiend aantal water- en oeverplanten op de Unielijst geplaatst, omdat ze in delen van de EU schade toebrengen aan de biodiversiteit en/of ecosysteem-

diensten (of dat in de toekomst waarschijnlijk zullen gaan doen). Ze kunnen ook nadelige gevolgen hebben voor de menselijke gezondheid, veiligheid of de economie. Vanuit de verordening geldt voor de lidstaten verder de plicht om in de natuur aanwezige populaties op te sporen en te verwijderen. En als dat niet lukt, om de populatie zodanig te beheren dat verspreiding en schade zoveel mogelijk wordt voorkomen. Smalle theeplant staat sinds 15 augustus 2019 op de Unielijst en was toen nog niet bekend in Nederland.

BESCHRIJVING VAN SMALLE THEEPLANT

De volgende beschrijving van Smalle theeplant is gebaseerd op Champion et al. (2017), Q-Bank, en onze eigen waarneming:

Een overblijvend kruid met opgaande holle stengels tot 150 cm hoog als de plant op de oever groeit, of drijvende matten vormend in stilstaand of langzaam stromend water. De plant wortelt heel gemakkelijk op de knopen. Bladen zijn tegenoverstaand, 5-20 cm lang, groen, glanzend, lancetvormig tot eirond, de bladrand is gezaagd met een gegolfde rand. De bloeiwijze is een bijscherf met bolvormige hoofdjes, deze circa 2 cm in doorsnede, met groene omwindselblaadjes in 1 krans en daarbinnen tientallen sterk geurende witte tot roze, tot 4 mm

Fig. 2. Een stengel van Smalle theeplant (*Gymnocoronis spilanthoides* (D. Don ex Hook. & Arn.) DC.) met bloeiwijze. Foto: Edu Boer.

lange buisbloemen met een opvallend lange, ver buiten de bloemkroon uitstekende witte stijl en knotsvormige stempel. De soort bloeit door tot de eerste nachtvorst. Vrucht een sterk geribd nootje zonder pappus. — Fig. 1, 2 & 3

Smalle theeplant komt oorspronkelijk voor in Zuid-Amerika (Brazilië, Argentinië, Paraguay, Uruguay, Bolivia en Peru) en is recent een probleemsoort aan het worden in andere wereld-delen. In Australië, Nieuw-Zeeland, Japan, China en Taiwan

Fig. 3. Detail van een hoofdje van Smalle theeplant (*Gymnocoronis spilanthoides* (D. Don ex Hook. & Arn.) DC.) met de opvallend lange stijlen met knotsvormige stempel. Foto: Edu Boer.

wordt de soort gezien als een invasieve exoot. Recent is de soort in Europa ingeburgerd in Lombardije, Italië ([Champion et al. 2017](#)).

De soort was al langere tijd populair in West-Europa als aquarium- en vijverplant. De planten werden geïmporteerd uit Zuidoost-Azië of in Nederland geproduceerd. In Nederland was de soort vooral in de handel als een aquariumplant voor beginners, omdat hij zo makkelijk groeit. Dat laatste is tegelijkertijd een verklaring of waarschuwing voor zijn woekerende gedrag dat de soort tot een probleemsoort kan maken in voedselrijke omstandigheden ([Champion et al. 2017](#), [NVWA 2019](#)).

VROEGTIJDIGE WAARSCHUWING ...

Het systeem voor vroegtijdige waarschuwing ('early-warning' systeem) voor planten op de Unielijst is voor het grootste deel afhankelijk van vrijwilligers van FLORON, KNNV, terrein behorende organisaties en betrokken burgers die hun meldingen via portals en apps doorgeven.

Ter ondersteuning van meldingen van Unielijst-soorten wordt gebruik gemaakt van een waarschuwingssysteem van invasieve exoten op [waarneming.nl](#). Daarnaast zijn er gereedschappen voor validatoren op [verspreidingsatlas.nl](#) om waarnemingen van Unielijst-soorten te raadplegen en te valideren.

Fig. 4. Kaart van een deel van Vleuten met daarin aangegeven de vindplaatsen van Smalle theeplant (*Gymnocoronis spilanthoides* (D. Don ex Hook. & Arn.) DC.) in 2019 (rode stippen). De soort is hier in datzelfde jaar ook bestreden (zie Fig. 5).

... EN SNELLE ELIMINATIE

Bij de melding van een soort die zich nog niet in Nederland gevestigd heeft, een zogeheten Artikel 17 soort, is zo snel mogelijk handelen vanuit de EU-exotenverordening verplicht en wordt het volgende treintje als standaardprocedure in gang gezet:

Melding vondst → Controle van de determinatie door validatoren → Verificatie van de vondst door de NVWA* → Inschakelen provincie en/of terreinbeheerder voor eliminatie → Eliminatie & nacontrole → Rapportage richting de EU door NVWA/LNV**.

* Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit

** Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

De melding komt ter controle binnen bij de NVWA en op basis van het bijgeleverde beeldmateriaal wordt nogmaals bekeken of de vondst de betreffende Unielijst-soort is. Als dat inderdaad zo is, wordt vervolgens tijdens een veldbezoek ter plaatste door de NVWA geverifieerd wat de omvang van het probleem is. Op grond van die bevindingen wordt contact opgenomen met provincie en de terreinbeheerder over de mogelijkheden van eliminatie. Onder coördinatie van de provincie wordt vervolgens de eliminatie en nacontrole uitgevoerd. Na afronding van de actie rapporteert de NVWA/LNV aan de Europese Commissie.

Fig. 5. Het losspoelen van de planten van Smalle theeplant (*Gymnocoronis spilanthoides* (D. Don ex Hook. & Arn.) DC.) in Vleuten, 6 november 2019. Foto: Edu Boer. De fijne ijzeren gaasmatten met een maaswijdte van 5 mm die voorkomen dat plantendelen weg gaan drijven tijdens het losspoelen, zijn voor de stevigheid gemonteerd op een frame van stevig metaalgaas met een maaswijdte van 5 cm.

EERSTE VONDST VAN SMALLE THEEPLANT

De eerste vondst van Smalle theeplant in Nederland is op 30 augustus 2019 gedaan door vrijwilliger Wim Vuik in Vleuten, nabij een brug in de IJzervarensingel. Hij kende de plant in eerste instantie niet en heeft hem als 'plant onbekend' ingevoerd met de app NOVA. Na navraag via twitter werd snel duidelijk welke aquariumplant het was. Wim heeft nabij de brug twee groeiplaatsen met ieder ca. 30 bloeistengels geteld en schat in dat de groeiplaats dichtbij de brug er in 2018 al moet zijn geweest. De soort is opnieuw gezien langs de IJzervarensingel tijdens een KNNV-excursie op 7 september en separaat op 15 september gemeld via waarneming.nl. Deze waarnemingen worden daarna vlot op basis van het aangeleverde fotomateriaal goedgekeurd door de plantenvalidatoren en op 16 september door FLORON doorgegeven aan de NVWA.

INSPECTIE EN BESTRIJDING

Inspectie door de NVWA

Tijdens de inspectie van de NVWA op 20 september wordt de determinatie bevestigd en worden nog meer planten gevonden (Fig. 4). Nabij een bruggetje van de IJzervarensingel staat

een grote 'pol' die ook al zichtbaar is op Google Street View in september 2018 op grond van een afwijkende kleur. De heersende stroming van het water is vanuit noordwesten en stroomopwaarts vinden we ook op enkele honderden meters afstand bij een aanlegsteigertje een pluk van 5 meter lang van gesnoeiide planten, die mogelijk de bron van de besmetting is. In totaal staan er zichtbaar 15 pollen van enige omvang over een lengte van 500 meter in de Middelwetering. Omvang en verspreiding van de besmetting wijzen erop dat de plant daar al enkele jaren geleden in de watergang beland is.

Bestrijding

Smalle theeplant is een soort die, net als Waterteunisbloem (*Ludwigia grandiflora* (Michx.) Greuter & Burdet), wortelt in de oever en kan van daar uit een mat vormen over het water. De soort voelt zich dus prima thuis in moerasomstandigheden. De aanvankelijk voorgestelde aanpak was dan ook vergelijkbaar met die voor Waterteunisbloem (van Valkenburg 2017): isoleren van de planten om verspreiding van fragmenten via het water te voorkomen, afgraven tot 30 cm diepte en het materiaal lokaal begraven of afvoeren naar vuilverbranding of gecertificeerd compostingsbedrijf. Een dergelijke aanpak in een woonwijk en in een oeverlichaam met een waterkerende functie brengt toch wel wat bezwaren met zich mee. Een handmatige aanpak

heeft echter als bezwaar, dat na het verwijderen toch vaak een deel van het wortelstelsel achterblijft, waaruit makkelijk hergroei kan optreden. De Provincie Utrecht heeft, in samenspraak met alle betrokken partijen, een hoveniersbedrijf ingeschakeld met ervaring in het verwijderen van invasieve waterplanten en dit bedrijf is op 6 november begonnen met het verwijderen van de planten. Hierbij zijn ijzeren gaasmatten met een maaswijdte van 5 mm gebruikt die rond de planten zijn geplaatst. Vervolgens werd met een waterpomp en een spuitstuk de grond rond de planten weggespoeld (Fig. 5), zodat deze konden worden verwijderd zonder dat de wortels afbraken. Na het verwijderen van de hele planten werden alle fragmenten met een schepnet opgevist en verwijderd. Per pol is het personeel van het hoveniersbedrijf daar zeker anderhalf uur mee bezig. Al het materiaal is afgevoerd naar een gecertificeerd compostingsbedrijf. De provincie zal de schoongemaakte groeiplekken de komende jaren monitoren om eventuele hergroei tijdig aan te kunnen pakken.

In een tiental uitgebloeide bloeiwijzen die gecontroleerd zijn op de aanwezigheid van vruchtvorming is geen volgroeide vrucht aangetroffen. Wat dat betreft zou de kans op hervestiging uit zaad gering kunnen worden geacht.

Herbarium collecties

Tijdens de inspectie van de NVWA is de volgende herbariumcollectie gemaakt:

Valkenburg 4038, Vleuten, 20 IX 2019 (L, WAGPD).

Wim Vuik heeft ook materiaal van Smalle theeplant verzameld en dit naar het herbarium van Naturalis Biodiversity Center in Leiden (L) gestuurd.

LITERATUUR

- Champion P, Hussner A, Lieurance D, Newman J, Petroeschevsky A, van Valkenburg J, Chapman D, Pescott O, Tanner R. 2017. Pest Risk assessment for *Gymnocoronis spilanthoides*. European and Mediterranean Plant Protection Organization. [Als document hier te [downloaden](#).]
- FLORON & NVWA 2019. [Smalle theeplant: de nieuwe Grote waternavel?](#) Webartikel op www.naturetoday.com.
- NVWA 2019. Factsheet: Smalle theeplant (*Gymnocoronis spilanthoides*). [Als document hier te [downloaden](#).]
- van Valkenburg J. 2017. Information on measures and related costs in relation to species considered for inclusion on the Union list: *Gymnocoronis spilanthoides*. Technical note prepared by IUCN for the European Commission. [Als document hier te [downloaden](#).]